

"הדואר" היומי

רקע, מטרות ומציאות

משה פלאי

"הדואר",* המופיע עתה כדו שבועון, החל את הופעתו לראשונה כעתון יומי בניו יורק ב־1 בנובמבר 1921. כידוע, הוא לא היה העתון היומי העברי הראשון באמריקה. היומון העברי הראשון על אדמת אמריקה, "היום", יצא בשנת 1909 (תרס"ט) ביוזמתו של משה גולדמאן. לאחר 90 גיליונות הפסיק את הופעתו ואחר כך חידש אותה ב־1913 (תרע"ג) ונדפסו עוד 120 גיליונות.¹ כן יצאו לפני "הדואר" שבועונים וכתבי עת אחרים בעברית.²

דיונים על הצורך בעתון יומי בעברית

להופעתו של "הדואר" קדמו דיונים בציבור דוברי העברית ונתפרסמו מאמרים אחדים על הצורך בעתון יומי. שנתיים לפני הופעתו, בשנת תרע"ט, ציין העתונאי והמסאי א.ש. אורלאנס, שהיה פעיל בעתונות העברית מאז ועד 1959, כי הורגשה "תסיסה עברית עצומה", אשר סימניה התחילו להיראות ביהדות אמריקה. הוא ייחס את התופעה להתעוררות שקמה בעקבות "בשורת הגאולה העברית, שבאה מאנגליה", דהיינו: הצהרת בלפור. אורלאנס הבחין, כי "הולכים ונעשים מעשים עברים בארץ זו, אך מה שהיה חסר לתנועה העברית, לדעתו, היא

נקודה מרכזית אחת, שסביבה יסובו כל אופני העבודה העברית: יש תנועה עברית, אבל אין לה מרכז. קרני השפעתה נפוצות ותועות ללא נקודות מטה קבועות ומכוונות מראש, ולפיכך הן נוגעות בקהל היהודי ואינן נוגעות.

הוא התייחס להקמתה של תנועה עברית מאורגנת, ההסתדרות העברית, בשנת 1916, ולפעולותיה התרבותיות מאז. כעתונאי, זיהה אורלאנס את המרכז החסר לא כצורך באירגון או בתנועה, אלא כ"כלי מבטא, שבו תדבר יום יום אל חבריה... חסר לה עתון יומי עברי."³

מערכת השבועון "התורן", שפירסמה את מאמרו זה של אורלאנס, העירה בעקבות המאמר, כי הנושא נדון בין הפעילים בהסתדרות העברית, וכי היא מעוניינת להעלותו לדיון ציבורי. המערכת צידדה בעצם הצורך בעתון יומי, אך הביעה פיקפוק אם הגיעה השעה לכך מבחינת היכולת הרוחנית, הספרותית והחומרית כאחד. גם השבועון העברי השני שהופיע באותה עת, "העברי", קידם בכרכה את הרעיון להוציא עתון עברי יומי כרעיון בעל מעוף ומרח.

* אף שהכתוב הנכון של שם העתון הוא "הדאר", אנו נשתמש במאמר זה בכתוב מלא, דהיינו "הדואר".

ש"עתיד להשפיע השפעה מרובה, השפעה יום יומית, על החיים הרוחניים", אך גם הוא הטיל ספק אם כבר הוכשרה הקרקע לעתון יומי ואם ישנם האמצעים הכספיים והכוחות הספרותיים הנאותים כדי להצליח במפעל חשוב זה.⁴ גם "העברי" ציין "סימני תסיסה" המהווים אות, כי אכן השימוש במלה "תנועה" לציון הפעילות העברית החל להצדיק את עצמו. עם זאת, יש להניח כי לא היה ל"התורן" ול"העברי" כל עניין בעתון עברי מתחרה...

בהיבט נידון תפקידה וייעודה של העתונות העברית ככללה וכן הועלתה לדיון דמותו של הקורא העברי באמריקה, נושא שיעסיק את הסופרים העבריים גם בעתיד וידון מעל דפי "הדואר". היה זה המתנק, ההוגה והעסקן העברי ק. ווייטמאן, ממייסדי ההסתדרות העברית, שדן בנושא מרכזי זה, במאמר שפירסם ב"התורן".⁵ הוא הביע יאוש בדבר טיבו של הקורא העברי באמריקה, והגדיר את תפקידה של העתונות כנושאת מטרה חברתית. לדעתו, על העתונות לא רק לשקף את המציאות, אלא "לפעול ולהשפיע על החיים". הגדרת מטרתו של עתון יומי כנושא שליחות תרבותית ויעד ספרותי וכבעל מעורבות חברתית — מעל ומעבר לדיווח עיתונאי לשם דיווח — חרגה מן הדרישות המקובלות בעתונות האמריקנית הכללית.

"אספקלריה מאירה למאורעות היום"

הרעיון להקים יומון עברי באמריקה המשיך לנסר בתללה של הציבוריות היהודית. בתר"ף (1920) קרא המתנק והעורך צבי שרפשטיין לייסוד "בימה עברית אשר מעליה יעוררו את טובי עמנו מדי יום ביומו על צרכינו הרוחניים". הוא טען, כי "מבלי בימה יומית לא נוכל לאגד את משפחת העברים הפזורה בארץ הגדולה והרחבה הזאת."⁶ גם הסופר, המבקר והעסקן העברי ראובן בריינין צידד ברעיון להוציא עתון יומי בעברית שישמש אמצעי קשר אל העברים הפזורים ברחבי ארצות הברית, שיהווה מכשיר עזר להקמת מפעלים עבריים נוספים ולביסוס הקיימים.⁷ על הבסיס הכלכלי של יומון עברי כתב א. שמרלר⁸ ואילו א. ש. אורלאנס חזר לנושא זה, שעסק בו שנתיים קודם לכן, בהטעימו שוב, כי תנועה עברית זקוקה לכלי מבטא קבוע ותכוף, דהיינו יומון.⁹

לאחר כל הדיונים האלה נדפסה בתשרי תרפ"ב (אוקטובר 1921) מודעה גדולה ב"התורן" שבישרה על הופעתו העתידה של "הדואר", עתון יומי, באחד בנובמבר. העורך יהיה מרכזי ליפסון, בעבר סגן עורך של "העברי", וישתתפו בו עשרות סופרים ועיתונאים. ביניהם סופרים ומשוררים מוכרים יותר ומוכרים פחות כשלום אש, הלל בבלי, י.ד. ברקוביץ, ש. האלקין, א. א. ליסיצקי, ד. פרסקי ואחרים.

Table with 2 columns: Market Data, Exchange Rates. Includes 'REPUBLICAN MARKET' and 'EXCHANGE RATES'.

הדואר

Table with 2 columns: Market Data, Exchange Rates. Includes 'REPUBLICAN MARKET' and 'EXCHANGE RATES'.

הפארלאמנט האנגלי ממותח בקורח על ליד זורו

הממשלה החדשה באנגלנד ממותח בקורח על ליד זורו. הממשלה החדשה באנגלנד ממותח בקורח על ליד זורו.

דרישותיה של חנה באמפת פריסת הנשק

דרישותיה של חנה באמפת פריסת הנשק. דרישותיה של חנה באמפת פריסת הנשק.

מספיק-ההרב בניו-יורק שובתים

מספיק-ההרב בניו-יורק שובתים. מספיק-ההרב בניו-יורק שובתים.

עקרת בתי-הכפר העליונים בנרמניה

עקרת בתי-הכפר העליונים בנרמניה. עקרת בתי-הכפר העליונים בנרמניה.

מזע סמולדוויץ

מזע סמולדוויץ. מזע סמולדוויץ.

מ.ד. בראדסטר

מ.ד. בראדסטר. מ.ד. בראדסטר.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

המגורים - תחנת החרוץ

המגורים - תחנת החרוץ. המגורים - תחנת החרוץ.

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק. סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק.

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק. סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק.

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק. סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק.

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק. סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק.

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק. סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק.

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק. סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק.

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק

סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק. סניף הקולוניאל-באנג בניו-יורק.

נשיא-כבוד, אב. גולדברג נשיא, מ. ח. טויזנר מזכיר, וכן: מאיר ברלין, י. ז. פרישברג, מנחם שיינקין וא. שפיזהנדלר.¹⁷

ה. ל. גורדון, חבר המערכת של היומן החדש, תיאר כעבור שנים כיצד התקבל העתון בניו יורק: ליד מסעדה ברחוב דילאנסי היו שלושה גיליונות "וכולם נחטפו". ליפסון, פרסקי וגורדון קנו בעצמם כמה גיליונות ברציף הרכבת התחתית "כדי להראות לבעלי הדוכנים, שיש קופצים על העתון העברי". חבורה של משכילים עבריים ותיקים באה אל המערכת ביום הוצאת העתון להעיר על מעלותיו ומגרעותיו. הכל הסכימו, "שהמפעל הוא אחד מפלאי תקופתנו."¹⁸ פרסקי נזכר, כעבור שנים, ב"חדוות הנפש העמוקה, שאחזה את טובי חברינו בהגיע לאזנינו הבשורה הטובה על הקמת עתון עברי יומי באמריקה, כתוב וערוך לפי מיטב המהלך החדש". הוא ציין כי "ההתרגשות וההתלהבות שמילאו את לב העורך וחבר העוזרים עלו למעלה ראש. בכמה לבטים עלה הגיליון הראשון עד שנחתכו אבריו ונקבעה דמותו, שעשתה רושם טוב אף על הסופרים בארץ ישראל."¹⁹ אברהם שפיזהנדלר, שהיה עד לאירועי התרבות העברית ופעיל בהם, סיפר כי קבוצת חברים חיכתה בבית הדפוס עד שעה מאוחרת להופעת הגיליון הראשון. היו אמנם עיכובים טכניים, אך "הדואר" הופיע. הרושם היה אדיר. סוף סוף הגענו גם לעתון יומי מודרני.²⁰

הסתדרות "אחיעבר" בניו יורק קידמה את היומן במודעת ברכה והביעה תקווה, ש"הדואר" "יחזק את התנועה העברית ויבצר את ספרותנו."²¹ בגיליון החמישי להופעתו התפרסמו ברכותיהם של ראשי ההסתדרות הציונית העולמית בלונדון, הד"ר חיים וייצמן וזאב ד'בוטינסקי, לצאתו של היומן העברי באמריקה. "תחת השפה העברית היא עובדה חיה", כתב וייצמן. "...עם אחד, ארץ אחת ושפה אחת, זהו החוט המשולש המאחד... את כל היהודים בארצות הגולה." ד'בוטינסקי ציין, כי "חברינו באמריקה הם עכשיו הראשונים כדבר החובה המוטלה עלינו בנוגע לתחית השפה העברית, שהיא אחד העמודים שעליו הגאולה והתחיה נשענות."²² הסופר והמבקר משה קליינמן ראה בהקמת היומן העברי אות להעתקת המרכז של יהדות הגולה מאירופה לאמריקה ו"צמיחת קרן חדשה לתנועה העברית."²³

העתון ומדוריו

תכנית העתון היתה כתבנית העתונים היידיים היומיים אשר הופיעו בניו יורק, שבהם ניסה "הדואר" להתחרות. העמוד הראשון ובו שבעה טורים היה מוקדש לחדשות פנים וחוץ — בקיצור. סגנון העריכה והכתיבה היה מודרני, לפי מתכונת אותם ימים, העימוד מודרני אף הוא ומושך, הכותרות מתונות באותיות בגודל בינוני או קטן, ולא צעקניות, שלא כמינהג העתונות ה"צהובה" באמריקה. בגיליון הראשון של היומן הופיעו ידיעות מקומיות, על ניו יורק: ידיעה ראשית על התוכנית להקים סניף לקולוניאל בנק בניו יורק (אפ"ק, כיום בל"ל) — שהיתה לה השלכה לגבי העברת כספים לארץ ישראל, ידיעה על יחס הערבים כלפי הציונות, המצב בארץ

היומן שם לו למטרה לשמש "אספקלריה מאירה למאורעות היום ולשאלות העת ולכל המתהווה בעולם העברי... הוא לא יהיה עתון מפלגתי... אבל לא יהיה גם בלתי מפלגתי, מסוג אותם העתונים ה'בלתי מפלגתיים', שפשרנות, נטיה לצדדים וגלוי פנים לכאן ולכאן הם סימניהם המובהקים. 'הדואר' תהיה לו דרך קבועה — דרך התחיה לעברית השלמה." הצד האידאולוגי היה ערטילאי כמצעה של התנועה העברית ונדרש לסיסמאות רמות שמהותן לא הוכררה. המודעה הדגישה, כי כעתון היוצא באמריקה, יהיה "הדואר" טבוע בחותם המקום, אך יהיו לו סופרים גם בארץ ישראל ובמרכזי הגולה כלונדון, ברלין, וארשה, ועוד.¹⁰ עם חברי המערכת נימנו א. ש. אורלאנס, ד"ר ה. ל. גורדון, ד"ר מרדכי כץ, ל. לוינבוק [לבנבך] ומנחם ריבולוב.¹¹ דניאל פרסקי התמנה לעורך החדשות של היומן והמגיה היה הביבליוגרף זכריה פישמאן. אחד הגורמים העיקריים להקמת היומן היה הפסקת הופעתם של השבועונים הוותיקים "התורן" בחודש מרס 1921, ו"העבר", בנובמבר של אותה שנה.¹² באופן סמלי, הופיע "הדואר" עם סגירת "הצפירה" בווארשה, וכך היה לעתון העברי היומי היחיד בתפוצות.¹³

"הדואר" היומי: "מפתח לבית גנזינו הלאומיים"

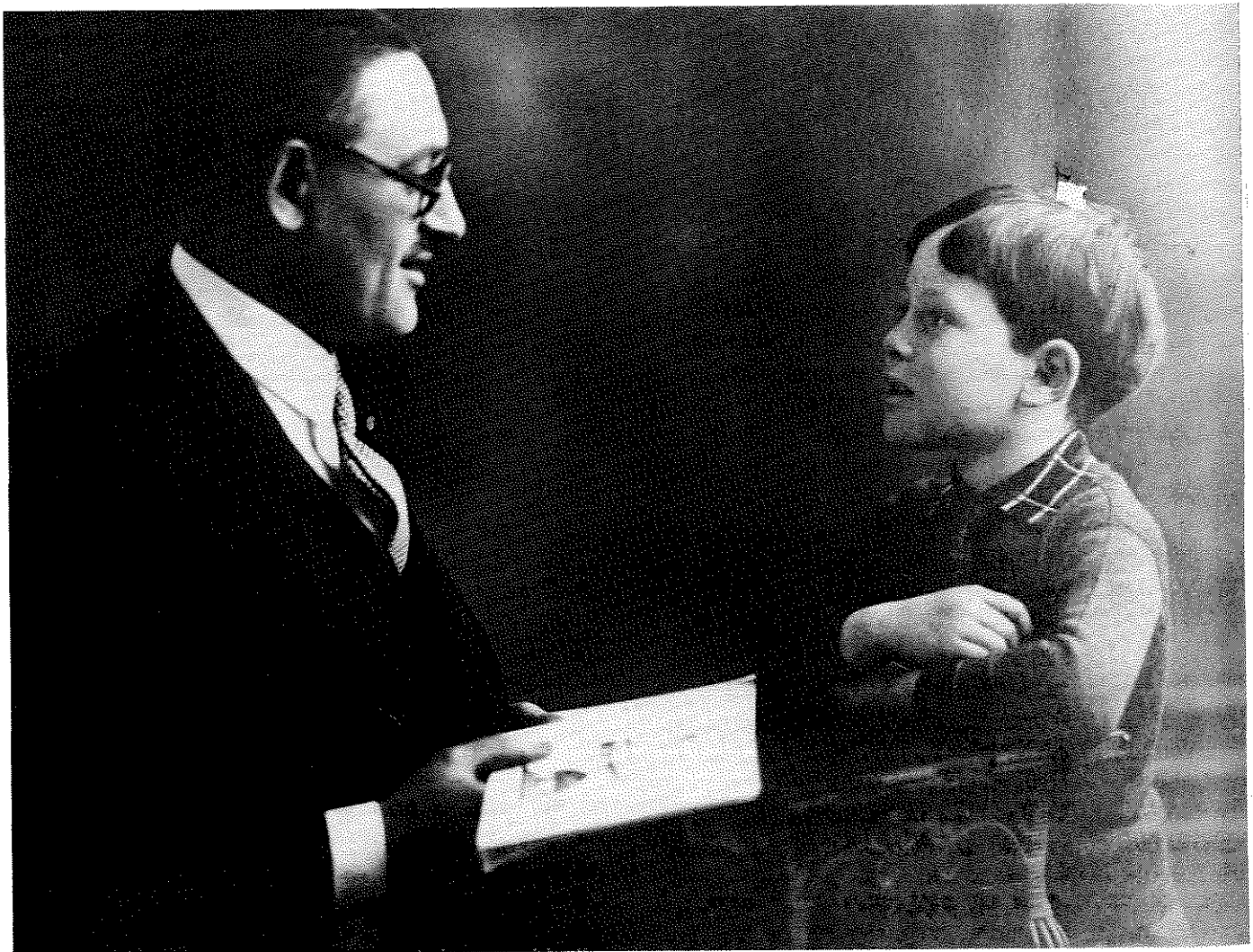
הגיליון הראשון הופיע ביום ג', ל' תשרי תרפ"ב (1 בנובמבר 1921), וכפי שדווח למחרת הופעתו, "נתקבל בשמחה מרובה מאת הקהל העברי בניו יורק."¹⁴ כמאמר מערכת פרוגרמטי, שנתפרסם בגיליון הראשון בכותרת "תעודתנו", הבהירה המערכת את מטרתו של היומן העברי והדגישה את הצורך בקיומו ובהופעתו. המערכת רואה ביומן את "פתרון הפתרונים לכמה משאלות חיינו הרוחניים, שנשמתנו הלאומית תלויה בהן: הנשק היחידי במלחמתנו עם הבערות ועם הארצות המרעילות את דמנו ודם זרענו..." לדעת המערכת, כמכשיר מלכד, יאחד העתון את העברים הפזורים, יחזק את ידי השוקדים על החינוך העברי, יקנה מפתח לדור הצעיר ל"בית גנזינו הלאומיים" ו"יכשיר את הקרקע לספרות עברית בת קיימא..." אין ספק, שהמערכת נטלה על עצמה משימה בלתי אפשרית כמעט — לא רק לשקף את המתרחש, אלא גם להניע תנועה ולהילחם בנגע הבערות ועם הארצות, נושא שחזר ועלה כסיסמה במאמריו של כמה מן האידאולוגים של התנועה העברית בארצות הברית.

המערכת חזרה על מטרות העתון שנדפסו במודעה הנזכרת, והדגישה, כי בתור עתון עברי יעסוק "הדואר" בעיקר במתהווה בעולם העברי, ב"שאלות חיינו, שנשמתנו הלאומית תלויה בהן."¹⁵ העורך, מ. ליפסון, לא הזכיר כלל את ההסתדרות העברית, אלא התייחס לתנועה העברית בכללה. המוציא לאור היה "חברת הדואר" ולא צויין אם כתחילה היתה זו חברת בת של ההסתדרות העברית. פרסקי דיווח, כי ראשי הושתפים ב"חברת הדואר" הם בית הדפוס "אלפא" ועוד "יחידים מספר".¹⁶ רק כעבור חודשיים נערכה אסיפה ביוזמת ההסתדרות "אחיעבר", ובה הוחלט באופן רשמי לייסד את "חברת הדואר" על יסוד מניות ולבחור ועד פועל ל"הדואר". בין חבריו היו פעילי ההסתדרות העברית ו"אחיעבר": ראובן בריינין

של הגיליון הראשון בדבר נשף לזכר א. בן-אביגדור, שנפטר זמן מה קודם לכן, וכן הודעה על השתתפותו של מ. ד. בראנדשטר, "זקן הסופרים העבריים", בגיליון "הדואר" שלמחרת. בגיליונות הבאים של היומון הובאו ידיעות ומאמרים מחיי התרבות העברית, כגון מידע על פטירתו של מ. י. ברדיצ'בסקי (גל' 40), הצגת "אוריאל ד'אקוסטה" על ידי "הבימה" בניו יורק (גל' 42), ידיעות מ"ערי השדה" על פעולות הסניפים העבריים (גל' 65), פתיחת בית המדרש למורים עבריים בבוסטון בהנהלתו של ניסן טורוב (גל' 65), נשף הסופרים העבריים לעידוד יצירה עברית מקורית באמריקה ביוזמת אגודת "אתיעבר" (גל' 73), ועוד. במשך הזמן פירסם העתון ידיעות על מפעלי ההסתדרות העברית בכותרות ראשיות ובצורה דרמטית למדי. כך למשל, הוקדשו הכותרות הראשיות של היומון

ישראל ועל אשמתה של צרפת בפרעות בארץ, שביתת ספקי החלב בניו יורק, עברית בחינוך הגבוה בגרמניה, דרישותיה של חינה (סין) באסיפת פריקת הנשק (פירוק הנשק). כן נמסר כי הפרלמנט הבריטי מותח ביקורת על לוד ג'ורג'. באופן כללי, הידיעות לא הצטמצמו לעולם היהודי או העברי, אלא היו כפי שנהוג בעתון יומי כללי, כולל שערי הכספים ורשימת האוניות האמורות להגיע לניו יורק באותו יום. אך הידיעות על העולם היהודי תפסו מקום מכריע: פליטים יהודיים גודעים ברעב בקושטא, יהודים מעונים בהונגריה, פילוסוף הולנדי מעליל על היהדות, ועידת הציונים בבסרביה, ועוד. הופעת "הדואר" כעתון יומי איפשרה פירסום ידיעות על העברית והתרבות העברית בעמוד הראשון, כמידע שווה בחשיבותו לידיעות המנסרות באווירו של עולם. כך הופיעה ידיעה קטנה בעמוד הראשון

ד"ר צבי שרפטיין, ממשתתפי "הדואר" היומי ועורך המדור לילדים, בחברת בנו בן-עמי, לימים פרופ' לפילוסופיה באוניברסיטת תל אביב

בין המאמרים היו כאלה שדנו בנושאים שעמדו ברום עולמה של התרבות העברית באמריקה וכתנו תופעות ומגמות בתנועה העברית החדשה. כך, למשל, נתפרסם באחד הגיליונות הראשונים מאמרו של ק. וייטמאן בכותרת "עברים או תלמידי חכמים", שעסק במהותו וזהותו הרוחנית של העברי. לדעת המחבר, העברי "איננו רק מי שיוזע את שפתנו וספרותנו כי אם מי שמתנהג על פיהן ומסדר את חייו על פי מצוותיהן ותביעותיהן... עברי משמעותו — תלמיד חכם", קבע וייטמאן.²⁴ מאמר עיוני שכזה מתאים למוסף השבת, או לירחון, אך הוא הופיע ליד מאמר מערכת שהגיב על רצח ראש ממשלת יפן. בכך ניתוספה ארשת עיונית רצינית, המלכנת בעיות יסוד של הקיום היהודי באמריקה, ליומון העוסק בדרך כלל בענייני השעה.

עיון בכמה מן המאמרים שנדפסו ביומון יעיד, כי במרכז הדין שהעסיק את המערכת וסופרי העתון עמדו נושאי התרבות העברית באמריקה.

העתונאי והעסקן העברי י.ו. פרישברג פירסם מאמר בדבר מהותו של העתון העברי באמריקה ואופיו הרצוי. כווננו בקשרים שבין הקורא והעתון בהיסטוריה הקצרה של הפובליציסטיקה העברית מאז תקופת ההשכלה, ניסה המחבר להצביע על ההבדלים בעתונות לתקופותיה ולמקומותיה השונים ולהגדיר את יעודו של היומון החדש בדברים הבאים: "אם יש כאן מקום לאיזו עתונות שהיא, הרי זה רק לעתונות בעלת תביעות... מה שהיא תובעת צריך לנגוע

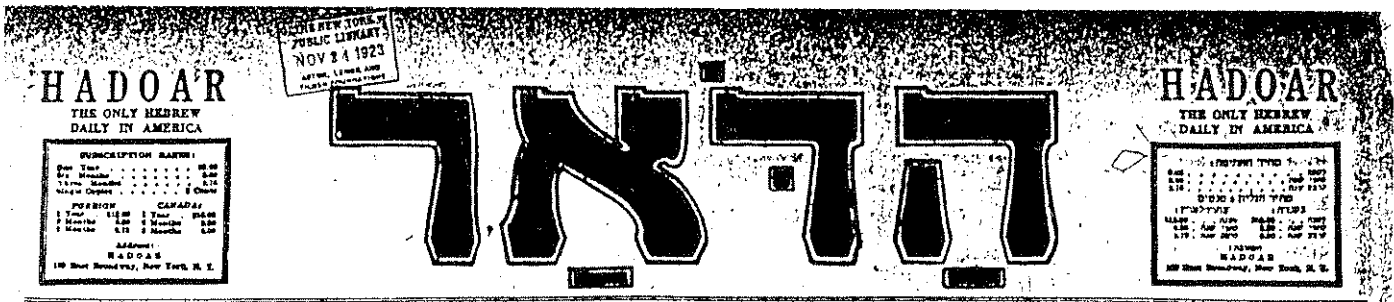
ל"שבוע העברי", כדלקמן: "היום מתחיל 'השבוע העברי'; הפתיחה — כאולם קופר יוניון. בנשף עברי זה לוקחים חלק טובי כחותינו התרבותיים" (ט"ז באייר); וכן: "השבוע העברי התל: התעוררות רכה והתלהבות עצומה במחנה העברים" (י"ח באייר); ועוד: "היום העברי יניח את היסוד לעבודת תרבותנו החיה. יצליח 'היום' הזה — תצליח עבודתנו במשך כל השנה" (כ"ג אייר).

המערכת ניסתה למשוך קהל קוראים רחב באמצעות מיגוון של מדורים קבועים כ"פרשת השבוע" (מאת אברהם שוער), "שמירת הבריאות" (תשובות על שאלות קוראים בענייני בריאות, מאת ד"ר א. א. גולדין), "בעקבי לשון" (הערות מעשיות לתקנת השפה מאת ד"ר ישראל איתן), מדור מוסיקה, מדור טבע, בעתונות, "מפי עם" (מדור סיפורי עם ואנקדוטות שנשלחו על ידי הקוראים) ומדור מנוקד "למען התינוקות" בעריכת צבי שרפשטיין.

מאמרי מערכת הובאו באורח קבע בעמוד השני, ובהם הגיבו העורכים על ענייני השעה בנושאי היהדות, העברית והפוליטיקה העולמית.

זכות קיום לעתונות — שתעסוק בבעיות יסוד של העם
העתון היומי היה לא רק מכשיר לקבלת חדשות מן העולם היהודי אלא גם היווה במה שאיפשרה הבאת תגובה מיידית על אירועי השעה בתחומי התרבות העברית וחיי הרוח. לא תמיד הצדיק אופי המאמרים האלה את הופעתם בעתון יומי ליד חדשות של ממש.

כותרת ראשית ב"הדואר" — תוך שימת דגש על קידום מעמד השפה העברית בארצות הברית

Vol. II, No. 163 NEW YORK, N. Y., SUNDAY, MAY 14, 1923

היום מתחיל "השבוע העברי" הפתיחה--כאולם קופר יוניון בנשף עברי זה לוקחים חלק טובי כחותינו התרבותיים

מנוי ועד להמשך את המשא ומתן הרוסי עומד לפני הועדה

השבוע העברי החל. כשבוע זה יראה הקהל את רצונו וכוה יצור את התרבות העברית המהודשת.

כשבוע זה ישמע סולנו כעם--ומתננו ילד ויבדל.

"השבוע והיום העברי" החתים את נודל העבודה העברית להבא.

הקיום של העברים בנינו, היום הפתוח והמאבק העניין העולמי והעברי. היום הפתוח והמאבק העניין העולמי והעברי. היום הפתוח והמאבק העניין העולמי והעברי.

הסברה וגיוס כספים, ל"הדואר". עם זאת הובעה דאגה לגבי שליטתה של ההסתדרות העברית ביומן וב"חברת הדואר", והוטל על הוועד הפועל לוודא את "השפעתה הממשית של ההסתדרות על 'הדואר'".³⁴

ביאליק וקלזנר על "הדואר"

למרות ההתעוררות בתנועה העברית והופעתו הסדירה של היומן, לא נעלמו הקשיים הכספיים. "הדואר" השתדל לקדם את הפצת העתון באמצעות פירסום דיעותיהם של סופרים חשובים עליו. כך פורסמו הערכותיהם של ד"ר יוסף קלזנר,³⁵ מ. בן-אליעזר,³⁶ ואף הובאה דעתו של הארי בחבורה, ת. ג. ביאליק. כתב המשורר הלאומי:

עליכם ועל שכמותכם עולמנו הקטן עומד. אתם החייתם את עם ה'. אתם... עתידים לחולל את פלא-הפלאים של תחית המתים... "הדואר" הוא מפעל תרבותי יקר ונעלה... וראוי הוא שימש מופת לכל העתונים העברים גם בחר הארצות... בין מצד תכנון ובין מצד שפתו וסגנונו המצוי. אכן, כדאי הוא "הדואר" שתמסרו את נפשכם על קיומו ולא תתנוהו למוט... לוא ידעתי כמה אוכל אועיל לכם גם אני.³⁷

מיומן לשבועון

תפוצתו של "הדואר" היומי הגיעה בתחילה עד 9,000 עותקים (לפי פרסקי), ואולי אף לכדי 12,000, (לפי דיווחו של אברהם שפייוהנדלר³⁸), אך במשך הזמן היא ירדה ל-3,000, והעתון לא יכול היה לשלם את שכרם של עובדי הדפוס והמערכת והללו שבתו מעבודתם. העורך, מ. ליפסון, יצא למסע בערי השדה לגיוס משאבים, ובהיעדרו ערך את העתון מזכיר ההסתדרות העברית, מ. ריבולוב, ש"עמד... בפרץ והציל את 'הדואר' היומי מרדת שחת", כפי שדיווח פרסקי כעבור שלושים שנה.³⁹ ד"ר מרדכי כ"ץ, מאנשי המערכת, כתב על כך כעבור 25 שנה: "הדואר" נלחם קשה על קיומו, והמשכר הכלכלי בארץ [בארצות הברית] הוסיף עוד על הקושי. בעלי המודעות הגדולות היו ממעטים להודיע [לפרסם מודעות], והמודיעים היו פוסחים על עתון חדש". למרות מספר החותמים והקוראים שהלך וגדל – לפי הדיווחים – נדרש ליומן "סכום מסוים" כדי להחזיק מעמד "עד שיתבסס".⁴⁰ על המצוקה הכספית והמאבקים לקיים את העתון סיפר שפייוהנדלר כעבור כשנתיים וחצי:

בא אלי אלקין, אחד ממייסדי "הדואר" ומנהלו, צנח על כסא ואמר: "המצב רע מאד, אנו במיצר, אי אפשר להמשיך". נשאתי את עיני וראיתי לפני עינים מלאות יאוש ודמעות...

לאחר מאמצים שלא עלו בהצלחה לקבל תמיכה מיחידים וממוסדות התקיימה ישיבה בלשכת "הדואר" בנוכחות ריבולוב, הלמאן, ליפסון ואלקין. ובסופה השמיע שפייוהנדלר את גזר-הדין: "אין ברירה,

עד היסוד. עליה לדון דוקא באותן השאלות שחיים ומוות בפתרון". הדרישות שפרישברג הציב לפני העתונות היומית בעברית חורגות ממתן שירות ידיעות יומי: רק לעתונות שתעסוק בבעיות היסודיות של הקיום היהודי תהיה זכות קיום, לדעתו: "אין כאן מקום לעתון עברי שהוא משמש לנוי בעלמא".²⁵

מבחינה זו ענה "הדואר" היומי על הדרישות שהציבו לפניו הסופרים אשר דנו – כאמור – בצורך בעתון יומי כבמה לדיון בנושאי התרבות והרוח. כך מילא את הצורך בכמה סיפרות-עיונית שנעלמה מאז הפסקת הופעתם של השבועונים "התורן" ו"העברי" והירחון "מקלט".²⁶

המאמרים הללו לא נתפרסמו בחלל ריק ואל נכון היתה להם השפעה על התנועה העברית. לדוגמה: באחד ממאמריו הציע המחנך והעורך ד"ר ניסן טורוב להנהיג שבוע עברי או לפחות יום עברי אחת לשנה, כדוגמת "יום האם" המקובל באמריקה. רעיון זה קרם עור וגידים כעבור זמן לא רב ובוצע על ידי ההסתדרות העברית.²⁷

קשיי מיומן

בעוד בעלי המאמרים מדברים גבוהה גבוהה על יעודו של היומן, נקלע "הדואר" לקשיים כספיים שלושה חודשים בלבד לאחר ייסודו. נעשו מאמצים לגייס כספים ולבסס את "חברת הדואר" באמצעות מכירת מניות ועל ידי השגת חותמים נוספים לעתון. מאמרי מערכת אחרים נדפסו בחודש שבט של אותה שנה (תרפ"ב) ובהם פנו עורכי העתון אל הקהל העברי בבקשת תמיכה,²⁸ ודרשו להקים "תנועה גדולה מן האטלאנטי עד הפאסיפי" לביסוסו ושיכלולו של היומן.²⁹ המצב החמיר עד כדי כך שהמערכת פירסמה בקשה תחת הכותרת "מן המיצר" המשועת ל"עזרה תכופה ומהירה" של כמה אלפי דולרים כדי לחלץ את העתון ממצוקתו הכספית המיידית.³⁰ מיד אחר כך פירסם הוועד הזמני של "חברת הדואר" כרוז פומבי בעמוד הראשון של העתון ובו הודעה על הקמת קרן של \$50,000 למען "הדואר" באמצעות הפצת מניות שערך כל אחת \$10, ובעקבותיו באה פנייה להשגת חותמים נוספים והודעה על עריכת נשפים למען העתון.³¹ ח. כרוינשטיין ומ. שיינקין פירסמו מאמרים בשבחו של היומן ובצורך המידי לעזור לו.³² בעתון נתפרסמה סדרה נוספת של מאמרי מערכת שקראו לעזרת הקוראים, המורים והאגודות העבריות.³³

באותו זמן היתה ההסתדרות העברית משותקת ומנחם ריבולוב היה זה שהחל לטרוח מאחורי הקלעים להפעלתה מחדש. ריבולוב עבד ב"הדואר" היומי, ועם הפיכתו לשבועון – אם להקדים את המאוחר – היה עורכו ושימש בעת ובעונה אחת גם כמנהל ההסתדרות העברית. הוא כינס את הוועידה הרביעית של ההסתדרות העברית שנועדה לחידוש פעולותיה של התנועה העברית בניו יורק בד' באדר תרפ"ב. הוועידה יצאה בהבעת תמיכה ב"הדואר", והיומן ציין את הדבר בידיעה מרכזית בעמודו הראשון כדלקמן: "ההסתדרות רואה את 'הדואר' כראות מפעל צבורי-לאומי כביר". הוחלט להקציב חמישים אחוז מהכנסות השבוע העברי, מפעל

מרכזי ליפסון ומנחם ריבולוב, מזכיר ההסתדרות העברית.⁴² בגיליונו הראשון כשבועון נפרסם דו"ח על ישיבת הוועד המרכזי של ההסתדרות העברית, ובו החלטה להמשיך להוציא את כתב העת במתכונתו הגדולה, המתאימה לעתון יומי, גם בהוצאה השבועית — מתוך כוונה להשתדל למצוא מקורות כספיים לשם חידוש הוצאתו של "הדואר" היומי. בראש הגיליון הראשון, וכן בכל הגיליונות בחודשים הראשונים, נדפסו השורות הבאות: "הדואר יוצא לפיישעה אחת לשבוע על ידי הוועד המרכזי של ההסתדרות באמריקה". אחר כך שונה הנוסח ל"יוצא אחת לשבוע". הוקם ועד חדש ל"הדואר", שבינ תבריו היה גם הנדבן ישראל מן, ודובר על ניסיון להקים קרן בסך \$30,000 לשם ביסוס העתון. ההסתדרות העברית פנתה בהודעה אל כל חבריה והסבירה, כי ההוצאה השבועית היא זמנית, וכי הכל נדרשים לעשות למען ביסוסו של הביטאון העברי.⁴³ נערכו אסיפות פומביות למען "הדואר" ונישאו נאומים מלהיבים, ואף נתקבלו החלטות נאות של הסתדרויות לאומיות לתמיכה בו. כן הציעו להקים את "אגודת האלף" — אלף איש שיתרמו \$30 כל אחד לביצור קרן "הדואר".⁴⁴ רעיון "אגודת האלף" שימש נושא למאמר של ד"ר משה הלוי, שבו עשה חשבון נפש נוקב באשר לזהותם של העברים. לא כל מי שיודע עברית, כתב הלוי, הוא גם בעל הכרה עברית. הטעות היתה שפנו לקהל יעד נרחב מדי, שלא היה בעל הכרה עברית. אבל ניתן, לדעתו, למצוא קהל של אלף איש, המתפרנסים מן העברית, או הקרובים אליה, שיקבלו על עצמם לתמוך בסכום של \$30 כדי לממן את הביטאון העברי.⁴⁵

תרפ"ג: התחדשות ותקווה

ההסתדרות העברית המחודשת הפעילה בשנת תרפ"ב את הוועד המרכזי שלה, שקיים ישיבות קבועות, ופירסם הודעות לציבור באמצעות "הדואר" השבועי.⁴⁶ הנטל העיקרי על התקציב היה מימונו של השבועון ובשאלה זו עסקה ההנהגה של התנועה העברית. על אף הקשיים בהוצאת השבועון עדיין נידונה האפשרות של חידוש הופעתו של "הדואר" כיומן, דיונים על כך נמשכו במשך זמן רב מעל דפי השבועון⁴⁷ ובוועידות התנועה העברית. אף שנתקבלו החלטות הקוראות לדאוג לחידושו של "הדואר" היומי, הן לא נשאו פרי, והיומן לא חידש את הופעתו.

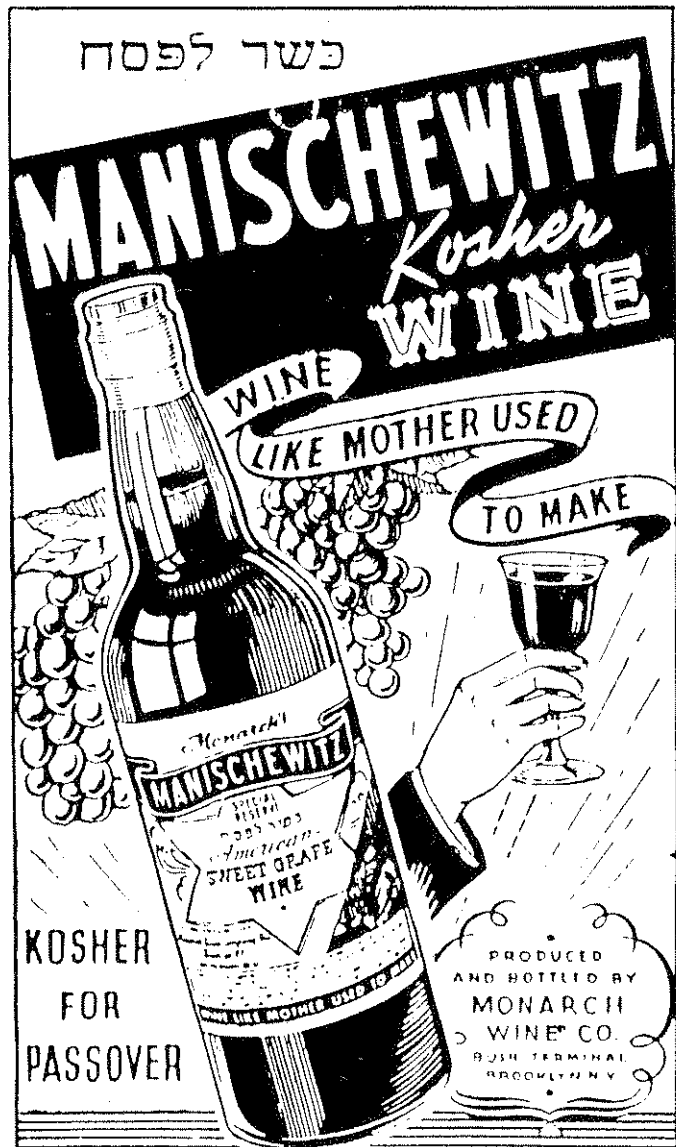
עם תום השנה השנייה להופעתו, כשבועון, לאחר גיליון 255, שוב נקלע השבועון למצוקה כספית והופעתו הופסקה לשישה שבועות. בכ"ט בכסלו תרפ"ד חידש "הדואר" את הופעתו הסדירה במתכונת חדשה ומוקטנת של שבועון במקום התכנית הגדולה של היומן, שבה הופיע עד כה. בכך הובהר סופית, כי אין כל תקווה לחידושו של "הדואר" כעתון יומי כאשר אפילו הופעתו הקבועה כשבועון אינה מובטחת מבחינה כספית.

סיכום והערכה

מדוע לא הצליח "הדואר" להאריך את הופעתו כיומן מעבר לשמונה חודשים? התשובה המיידית והפשוטה היא מחסור במשאבים כספיים

חברים, אנו מפסיקים את "הדואר" היומי.⁴¹ למרות הבעת "תמיכה חמרית ומוסרית" של הוועידה הציונית שהתפרסמה בא' בתמוז תרפ"ב (27 ביוני 1922), וכעבור יומיים, בג' בתמוז, תרפ"ב (29 ביוני 1922), חדל העתון לצאת לאחר שמונה חודשי הופעה. גיליונו האחרון כיומן, היה מס' 202. ההסתדרות העברית החליטה להוציא מרשות "חברת הדואר", שפשטה את הרגל, וחידשה את הופעתו כשבועון, באותו פורמט גדול של "הדואר" היומי, שבוע לאחר הפסקתו (החל ביום ו', י"א בתמוז תרפ"ב, 7 ביולי 1922: גל' 203). הוועד הפועל מינה מערכת במקום עורך יחיד, ובה י.ט. הלמאן, העורך הקודם

המפרסמים היהודיים העדיפו עתונות יידיש ועתונות באנגלית — ולא את "הדואר" העברי, דבר שגרם — בין היתר — להפיכת היומן לשבועון

באנגלית, שענה על כל צרכיהם. טיפוח צעירים בני אמריקה — הקוראים הפוטנציאלים של העתון העברי — קיבל תגובה רק במחצית שנות ה-30, עם ייסודה של הסתדרות הנוער העברי.

גורם נוסף לאי הצלחתו של העתון כיומון, היתה המטלה שנטל על עצמו לפעילות ולשליחות לאומית תרבותית ויצירת מרכז תרבות סביבו. אולי היה זה עול כבד מדי לעתון עברי כפורה האמריקנית, ואחת הסיבות להפסקת הופעתו כעתון יומי. כעבור זמן קצר יחסית נוצר מתח בין מטרתו הטבעית של יומון — לדווח על המתרחש ובין המטלה הרוחנית-תרבותית, והשתרר בלבול במגמתו של העיתון. כך נוצר חוסר התאמה בין המקום שתפשו הידיעות העולמיות החשובות לבין הידיעות הקשורות בעולם התרבות העברית שהופיעו לידן בעמוד הראשון. הוא הדין במאמרים שנרפסו בעמודים הפנימיים ונשארו אופי רציני אשר התאים לשבועונים או לירחונים.

עם זאת, אין כל ספק שהיומון הצליח בעצם הופעתו, בריכוז העברים סביבו, כתחליף להסתדרות העברית שהיתה משותקת כחודשים הראשונים להופעת "הדואר". העתון יצר את המרכז הנדרש ושימש כוח מניע לפעילות עברית ברחבי ארצות הברית, ובעיקר במקומות רחוקים מניו יורק.⁵¹ הוא סייע ביצירת מטרה עברית אחידה ותכלית מגובשת לפעילות העברית — דהיינו: לסייע בהופעת העתון.

בהופעתו היומיומית קבע "הדואר" עובדות בשטח, והוכיח את הצורך בעתון עברי, שמצא את מקומו הטבעי באותם ימים לא כיומון אלא כשבועון, וכך התמיד במשך שנים רבות. אירוני הוא, שכעבור שנים, שוב נתקל השבועון בקשיים כספיים ונאלץ להתאים עצמו לדרישות ולתנאים החדשים בהופעה דו שבועית, הנמשכת עד היום.⁵²

מידע היסטורי על עורכי העתון, בגיליון מ'1995

בהיקף מתאים למימון הוצאות הדפוס והמערכת והתקורה הנדרשת למפעל מעין זה. מספר הקוראים, שהגיע ל-9,000 ואולי ל-12,000, ירד כנראה כעבור זמן ל-3,000 ועל אף דיווחי המערכת וכותבי המאמרים על התקבלותו החיובית של היומון במציאות היתה ירידה במספר הקוראים הקבועים — לאחר ההתלהבות הראשונה עם תחילת הופעתו של היומון. קרוב לוודאי שהמספר היה נמוך עוד יותר: בתשרי תרפ"ג — כשנה לאחר ראשית הופעתו — דיווח "הדואר" למשרד הדואר הפרלוי, בהצהרה הרשמית השנתית, על 2,000 חותמים (חברים בהסתדרות העברית).⁴⁸ כעבור שנה, בתרפ"ד, הצהיר "הדואר" על 2,500 חותמים (חברים).⁴⁹ יש להניח, כי הפצת העתון היומי התרכזה בעיקר בניו יורק, וכנראה לא נוצר מנגנון הפצה יעיל לשם הפצה יומיומית מחוץ לניו יורק, מלבד המשלוח בדואר. מיעוט המודעות הגדולות, שנותניהן העדיפו עתונים שהופעתם קבועה ומספר קוראיהם גדול, אף הוא גרם למחסור בכסף. המשבר הכלכלי של שנות ה-20 בארצות הברית היווה גם הוא גורם מכריע. היומון לא יכול היה להתקיים רק מדמי חתימה ודמי קניית העתון. בעיית זהותו של הקורא העברי, שעלתה על הפרק במאמרים רבים, תרמה אף היא לכשלונו של העתון.

גל המהגרים הידלדל באותן שנים וכך נעצר זרם יודעי העברית שהגיע מעבר לים, ונתמעט מספרם של הקוראים החדשים בכוח, מכין המהגרים.⁵⁰ על אף הדיווחים המרנינים על ריבוי הקוראים ועל הפצת היומון בין התלמידים בבתי הספר היהודיים, לא יכול היה המדור "למען התינוקות", שנועד לקורא הצעיר, להגדיל את מספר הקוראים באופן משמעותי. הקורא העברי באותן שנים קרא יידיש ברהיטות והיה אמן על קריאת העתונות היידית, שהיתה מתחרה קשה לעתון העברי. ואילו אחרים נהנו מן השפע של העתונות

"הדואר" ממשיך להופיע — העמוד הראשון של גיליון הדו שבועון מ'1995

הדואר

עורך כללי:
שלמה שמיר
עורכת מדור הספרות:
ד"ר יעל מלדמן

*
מרכז ליספון: 1921-1922
מערכת קולקטיבית
(שמעון ברנשטיין, יוסף טוב הלמן)
מנחם ריבולוב: 1922-1923
מנחם ריבולוב: 1923-1953
משה מייזלש'עמישי: 1953-1958
עורך זמני: חיים ליף: 1958-1959
משה ינון: 1959-1969
יצחק עברי: 1970-1985

*
חברי ועדת מערכת "הדואר":
ד"ר יעקב קמקוב, ד"ר דוד ברנר, ד"ר אביב
ברזל, ד"ר שלמה נט, ד"ר שמואל שניידר,
יישב ראש

*
"הדואר" מופיע אחת לשבועיים

הדואר

הלכה ופוליטיקה
על מעורבותם של רבנים בגולה
בסוגיות הבטחון של ישראל

מי פוחד מאהרן ברק?
נשיא חדש לבית המשפט העליון בישראל

תקונות של אינחת יהודית
על יוסי ישראל והתפוצות

אלימות במשפחה היהודית

במדור הספרות:
שירה — פואטיקה של אלחוט
על המקום ועל הזמן
ספר — שיני הבנים

★★★

26. "התורן" המשיך להופיע כירחון לסירוגין עד שנת תרפ"ו: "העברי" חדל להופיע ב-18 בנובמבר 1921. גם הירחון "מקלט" שהחל להופיע בתשרי תר"ף חדל לצאת בכסלו תרפ"א.
27. הדואר, ט"ז בכסלו תרפ"ב.
28. "לעזרת 'הדואר'", שם, ה' בשבט תרפ"ב; "הדואר" והאגודות העבריות, שם, ז' בשבט; "הדואר" והמורים העברים, שם, ח' בשבט.
29. "ההתחלה", שם, י' בשבט.
30. "מן המיצר", שם, י"ז בשבט.
31. "אל הקהל העברי", שם, כ"א בשבט.
32. ח. ברונשטיין, "עחוננו", שם, י"ז בשבט; מ. שיינקין, "אל הצעירים העברים באמריקה", שם, י"ח בשבט.
33. גיליונות מס' 84, 86, 92.
34. שם, ח' באדר.
35. שם, י"א בשבט.
36. שם, ט"ז בשבט.
37. שם, ב' בניסן.
38. על-פי יעקב קקוב, "עם תום יובל ראשון", שם, י' בחשוון תשל"ב, עמ' 752.
39. דניאל פרסקי, ראה הערה 16 לעיל, עמ' 21-27.
40. "מאז ועד עתה", הדואר, שנה כ"ו, גל' כ"ט, ד' בסיון תש"ז, עמ' 734-731; על נסיעתו של ליפסון לאיסוף כספים ראה גם במאמרו של יעקב קקוב, "ריבולוב בראשית דרכו באמריקה", שם, שנה ג"ז, גל' ל"ח, כ"ז באלול תשל"ט, עמ' 646.
41. שפיזהנדלר, ראה הערה 20 לעיל, עמ' 25-26.
42. דניאל פרסקי, ראה הערה 16 לעיל, עמ' 21-27.
43. הדואר, י"א בתמוז תרפ"ב.
44. שם, כ"ח בתמוז.
45. שם, כ"ה בתמוז; נדפס גם בקובץ מאמריו כתבי משה הלוי, ניריורק תרצ"ז, עמ' רמ"ז-ר"ג.
46. שם, י"א בתמוז תרפ"ב, כ"ה בתמוז: י"ז באב: ט"ז באלול.
47. מיד לאחר סגירתו כיומן הופיעו ב"הדואר" השבועי דרישות רבות לחידוש, כגון מאמרו של נ. טורוב ב"הדואר, שנה ג', י"א בסיון תרפ"ד, עמ' 5. גם בוועידה העברית בתרפ"ד הועלתה הצעת החידוש ("הועידה העברית באטלנטיק סיטי", שם, שנה ג', גל' כ"ח, כ"ה בסיון, תרפ"ד עמ' 12-10. אתר כן, בתשרי תרפ"ה נזכר הנושא בעתון הדואר, שנה ג', גל' מ"ב י"ב בתשרי תרפ"ה, עמ' 1. בתרפ"ז דרש זאת גם ד"ר ש. ברונשטיין, שם, שנה ר', גל' ר', ה' טבת תרפ"ז 83-84, וכן: י.ז. פרישברג, שם, ח', י"ט בטבת עמ' 116, ובסיפורו עם הדור, עמ' רע"ח-רע"פ. בתרצ"ג חזר והעלה הקורא פנחס פושקוב את ההצעה מחדש, (שם, שנה י"ב, גל' ד', כ"ו בחשוון תרצ"ג, עמ' 61), וכן כעבור שנה במכתב בכותרת "אני מאשים", שם, שנה י"ג, גל' ב', כ"א בחשוון תרצ"ז, עמ' 28. בעקבות מכתבו זה של הקורא הגיב ריבולוב (תחת השם מ. שושני) בקריאה: "אבל אתם אשמים", ככותרת מאמרו, שם, ב', כ"א בחשוון תרצ"ד, עמ' 19, והאשים את הקוראים והתותמים בכך שלא יוצא יומון עברי באמריקה.
48. הדואר, כ"ה בתשרי תרפ"ג.
49. שם, י"ט, ד' ניסן תרפ"ד, עמ' 11. ואילו כעבור שנה דווח על 2,300 כחרים (שם, שנה ג', גל' מ"ב, י"ב בתשרי, תרפ"ה, עמוד 19).
50. א. לויך דן בנושא זה במאמרו "עבודה ויצירה", שם, שנה ג', גל' כ"ה, כ"ו באייר תרפ"ד, עמ' 4.
51. ידיעה ב"הדואר" בכותרת "מרכז עברי בשיקאגו מסרה, כי התנועה העברית שהתחזקה באמריקה עם הופעת 'הדואר', הראתה פעולתה גם בשיקאגו רבתי" (הדואר, ט"ז בטבת תרפ"ב). אין לדעת מי כתב את
1. "היום" נסגר בגיליון י"א בחשוון תרע"ז (5 בנובמבר 1910) וחידש את הופעתו בח' בתמוז תרע"ג (13 ביולי 1913); עיין: דניאל פרסקי, "פרשת ספרותנו החדשה באמריקה", ספר היובל של הדואר [למלאת חמש שנים לקיומו], ניו יורק, תרפ"ז, עמ' שכ"ד; יעקב קקוב, "עם תום יובל ראשון", הדואר, שנת נ', גל' מ"א, י' בחשוון תשל"ב, עמ' 752; זבולון רביד, "היום, העתון העברי הראשון באמריקה (1909) כמקור לתולדות ההגידה ממזרח אירופה לעולם החדש", דברי הקונגרס העולמי השמיני למדעי היהדות, טטיבה ג' ירושלים, תשמ"ב, עמ' 295-300.
2. ראה רשימת כתבי העת במאמרו של דניאל פרסקי, הערה 1 לעיל, עמ' שכ"ד-שכ"ב.
3. א. ש. אורלאנס, "עתון עברי יומי", התורן, ה', מ"ה, ל' בשבט תרע"ט, עמ' 12-15.
4. העברי, ט', ז' אדר א' תרע"ט, עמ' 2.
5. "הקורא העברי באמריקה", התורן, ה', ל"ו, כ"ה בכסלו תרע"ט, עמ' 2-4.
6. צ.ש., "על הפרק: צרכי התרבות העברית", תרבות, שנה א', חוב' א', חשוון תר"ף, עמ' 40.
7. ראובן בריינין, "העתונות העברית באמריקה", התורן, ז', מ"א, כ"ז בטבת תרפ"א, עמ' 4-1.
8. "עתון יומי עברי באמריקה", התורן, ז', מ"ג, י"ב בשבט תרפ"א, עמ' 4-3.
9. "דובבו את התנועה העברית באמריקה", התורן, ז', מ"ח, י"א באדר א' תרפ"א, עמ' 6-7.
10. התורן, ח', ה' בתשרי תרפ"ב.
11. ארכיון "גנוזים" מס' א-25347.
12. דניאל פרסקי, "שנים תנפנה", הדואר, שנה ל"ד, גל' א', ט' בחשוון תש"ז, עמ' 6.
13. מודעות לכך הביע המבקר משה קליינמן במאמר-הערכה על "העתקת המרכז" העברי לאמריקה במאמר בכותרות זו שנדפס ב"הדואר": "בשורה מפתיעה היתה לי הודעתך על-דבר צאת 'הדואר' בחור עתון עברי יומי באמריקה: בשעה ששקעה שמשו של העתונות העברית באירופה. ביום שנסגר עתוננו היומי האחרון, היחידי, שנשאר לנו לפליטה בגולה, — 'הצפירה' הווארשאית — נודע לי שמתחיל להופיע עתון עברי יומי בניו יורק, (הדואר, ג' בכסלו תרפ"ב). גם 'הדואר' עצמו ציין זאת במאמר מערכת, וראה עצמו כממשיך החוט והמסורת של 'הצפירה' ('לעזרת 'הדואר', הדואר, ה' בשבט תרפ"ב).
14. גיליון ב', א' בחשוון תרפ"ב, בעמוד הראשון.
15. "תעודתנו", הדואר, א', ל' בתשרי תרפ"ב.
16. דניאל פרסקי, "תולדות 'הדואר' ודרכו", ספר היובל של הדואר למלאת לו שלשים שנה, ניו יורק תשי"ב, עמ' 22.
17. הדואר, ט"ז בטבת תרפ"ב.
18. הל. גורדון, "תקופת 'הדואר' היומית", שם, שנה מ"ו, גל' י"א, ט' בשבט תשכ"ז, עמ' 168.
19. דניאל פרסקי, ראה הערה 12 לעיל, עמ' 7.
20. אברהם שפיזהנדלר, "מעט זכרונות על 'הדואר'", הדואר, שנה ד', גל' ד', א' בכסלו תרפ"ה, עמ' 25.
21. שם, ט"ז בטבת תרפ"ב.
22. שם, ה' בחשוון תרפ"ב.
23. "העתקת המרכז", שם, ג' וד' בכסלו תרפ"ב.
24. שם, ו' בחשוון תרפ"ב, עמ' 2.
25. "העתון והקורא", שם, י"ז בכסלו תרפ"ב; נדפס גם בספרו "עם הדור", ניו יורק תרצ"ב, עמ' רכ"ח-רל"ב.

במאמרו של דניאל פרסקי, "פרשת ספרותנו החדשה באמריקה", ספר היובל של הדאר [למלאות חמש שנים לקיומו], עמ' שכ"ד-שכ"ט, וכן 'וכל הקורא למצוא סיכום וההערכה במאמרו של יעקב קבוקב "עם תום יובל ראשון", הדואר, שנה ג', גל' מ"א, " בחשוון תשל"ב, עמ' 752; במאמרו של יעקב מיקלישנסקי, "הדאר" — מבצערעו של העברית באמריקה" (שם, שנה מ"ו גל' י"א, ט' בשבט תשכ"ז, עמ' 166-168); ובספרו של מיקלישנסקי "תולדות הספרות העברית באמריקה", ניו יורק תשכ"ז, עמ' 393-401, וכן ראה את רשמיו של דוד פרסקי על "הדואר" היומי ותפוצתו, בטורו "כדבר איש אל רעהו", הדואר, שנה י"ד, גל' ו', ח' בטבת תרצ"ה, עמ' 112-114.

הידיעה, בצורתה זו, המחזקת את ההרגשה בדבר תפקודו של העתון היומי ככות מלכד של התנועה העברית, דווקא בשעת שיחוק זו להסתדרות העברית. גם מדטרויט הגיעה ידיעה על היווסדה של אגודה עברית בשם "תושיה" ועל עזרתו הרבה של "הדואר" "לעזור את הכחות הנרדמים". צויין, כי "ערך 'הדואר' בתור נושא רגל התרבות העברית גדול מאד" (הדואר, י"ח בטבת תרפ"ב). המערכת עצמה חיזקה את הרושם, ש"הדואר" מהווה מרכז, במאמר-מערכת אשר טען, כי "כל האגודות החדשות מתרכזות מסביב ל'הדואר'", כמעין תחליף להסתדרות העברית שאינה קיימת עוד ("הדואר" והאגודות העבריות, שם, ד' בשבט תרפ"ב). תיאור ההיסטוריה של היומן, תוכנו, דרכו והפיכתו לשבועון, מובא